

НАРОДНИ МУЗЕЈ - ЧАЧАК

НАДЕЖДА ПЕТРОВИЋ

Избор слика из Народног музеја у Београду

ИЗЛОЖБЕНИ КАТАЛОЗИ

6

НАРОДНИ МУЗЕЈ - ЧАЧАК

НАДЕЖДА ПЕТРОВИЋ

Избор слика из Народног музеја у Београду

Чачак, 2007.

Надежда Петровић није само сликала и пратила збивања на европској ликовној сцени незаинтересована за остала дешавања код нас и у свету, него се трудила да свестраном делатношћу допринесе напретку човечанства. Поред многих различитих активности, била је учитељица цртања у Вишој женској школи, покретач ликовних манифестација, оснивач уметничких удружења и један од секретара Одбора за организацију уметничких послова Србије и југословенства (1913), чији су програм спровели млађи нараштаји почевши од оснивања Уметничког одељења (1919), преко Музеја савремене уметности и Уметничког павиљона Цвијета Зузорић (1928) до Академије ликовних уметности (1937) и Галерије фресака (1952). Намеравала је, али због ратова није успела да отвори приватну школу сликања. При том, прва се међу Српкињама бавила фотографијом. Уз све, прикупила је и Етнографском музеју поклонила малу збирку старог српског накита.

Почетком XX века Београд је имао мање од сто хиљада становника, тако да су сви повезани са уметношћу и културом знали за шта се залаже и какве намере има *југословенска Нада*, ћерка угледних грађана и несуђеног градоначелника Мите Петровића. Нажалост, многи нису схватили њено хитање испред времена ни разумели јаку потребу за ширењем духовног простора, али понеки врсни стручњаци су је подржавали и помагали. Она је одлично сарађивала са управницима Народног музеја – прво са Михаилом Валтровићем, потом и његовим наследником Милојем Васићем који јој је уступио музејске сале за Изложбу Југословенске уметничке колоније (1907). Иако је од оснивања набављао творевине савременика, наш најстарији и најугледнији музеј од ње није откупио рад са Прве југословенске уметничке изложбе (1904), али јесте од појединих аутора чији су експонати постали окосница тада оформљене Југословенске галерије, која се касније поделила на засебне збирке слика, скулптура, цртежа и графика.

Признање да њена дела заслужују пажњу и бригу државе, Надежда је доживела када су јој чланови Одбора за Римску изложбу (1911), као и другим представницима Србије на овој светској смотри,

откупили две слике. Једна од њих би могла да буде *Мост на Сени* или *Кеј на Сени*, јер су обе у музејску колекцију стигле из Министарства просвете 1948. године. Исто државно надлештво је, 1914, половишно одговорило молби ове уметнице, која је за собом оставила више ремек-дела, исплативши јој четирестотине динара (тражила је петстотина, што одговара висини две учитељске плате) само *Кулу Леке Капетана* (изгубљена или уништена), али не и *Везиров / Душанов мост* (купљен 1954, по цени од четрдесет хиљада динара). Међутим, судећи попису од 1. априла 1924, Уметничко одељење је набавило педесет Надеждиних остварења тек после њеног физичког нестанка. Нажалост, нека од њих су страдала приликом бомбардовања или им се изгубио траг, али већина је прешла у музејске колекције. Народни музеј је прву слику родоначелнице наше модерне добио (највероватније 1925, приликом обележавања десетогодишњице смрти) на поклон од краља Александра Карађорђевића чије се име, као и његове супруге и сина престолонаследника, више пута појављује у инвентарској књизи међу донаторима.

Због измењених економских и друштвених услова у некадашњој Југославији, музеји су постали најбољи купци уметничких предмета, поготово у првим деценијама по завршетку Другог светског рата. Тада је у музејски фонд доспело највише Надеждиних вредних остварења, укупно тридесет седам, понајвише откупљених од њених сестара, колекционара и приватних власника, али и уступљених од Министарства културе (1948) и примљених од дародаваца, међу њима и три од потомака Косаре Цветковић (1953) са којом се дружила и радила у Вишој женској школи. Скоро исти број је приспео и после тога. Љубица Луковић је поклонила (1967) тридесет слика и, пуна љубави према сестри и брату, завештала кућу за Спомен-музеј Надежде и Растка Петровића. Последњих шест даровала је (1986) Драгуна Милетић, једна од брижних наследница уметничке заоставштине своје знамените рођаке по мајци.

Народни музеј је временом сакупио најбољу колекцију Надеждине уметничке заоставштине, тако да сада у Збирци југословенског сликарства XX века чува деведесет две слике, што је приближно трећина

сликарског опуса, а у Кабинету графике једанаест цртежа и блок са тридесет шест скица. Иако није успео да набави њен рад настао после 1913, једини од наших музејско-галеријских установа може да прикаже развој поетских и естетских опредељења ове уметнице чије је стваралаштво обележило првих петнаест година XX века и чврсто се повезало са матичним токовима и, надам се, са експресионизмом и његовим видовима што и даље трају.

Поделу Надаждиного опуса извршио је Мома Стевановића, а прихватили су је и остали истраживачи закључно са Катарином Амброзић. Она је, са мањим изменама, у монографији извршила следећу класификацију: минхенски период (1898-1903), са првом (1898-1901) и другом (1901-1903) фазом; србијански период (1903-1910), са првом – Ресник и Сићево (1903-1907), другом – импресионистичком (1907-1908) и трећом – колористичком фазом (1909-1910); париски период (1910-1912) са првом (1910) и другом фазом (1911-1912); ратни период (1912-1915). Ипак, остаје чињеница да у оквиру сваког раздобља има почињања и враћања, наставаљања започетог и стилског одступања. Већ у Минхену је, уз одлике сецесије и симболизма, прихватила елементе експресионизма и импресионизма. На првој самосталној изложби Надежда се појавила као импресиониста, али је још две-три године неговала дух сецесије. Иако је одмах ухватила корак са светом као експресиониста, морала је да одужи дуг и импресионизму, али није занемаривала ни симболизам. Поред тога, датације појединих дела захтевају преиспитивање, а цртачки опус чека озбиљније проучавање и класификовање.

Бранко Поповић је, као сликар, професор историје уметности, ликовни критичар, одличан познавалац прилика у европској и нашој уметности, понудио исправно сагледавање онога што је Надежда оставила у наслеђе. Мада је у приказу Пете југословенске уметничке изложбе њене пределе сврстао у *динамички експресионизам*, истакавши да је она *наш најнапреднији пленерист*, шеснаест година касније се на другачији, аналитичнији и тачнији начин осврнуо на стваралаштво своје блиске пријатељице. Први је указао на неспорну чињеницу да је она творац *нашег*

Надежда црта портрет своје тетке, 1893.

Атеље у Паризу, 1910-1911.

Са студентима испред Ажбеовог атељеа у Минхену, 1899.

изворног савременог пејзажа и одмах даље напоменуо: *Пре ње је у нас стварао пејзаж, стварајући у исти мах и наши оригинални сликовни израз, само Ђока Крстић. (...) У њима је креснула варница нашег темперамента и упалила осећање сликовности сопствене земље. Сасвим исправно, закључио је да њено сликарско дело, стоји потпуно засебно, јединствено и неупоредиво. Оно ће остати у нашој културној историји као само њено. Оно је значајно и препорођајно. (...) Код нас се, као раније у Француској, дубока подлога за овај преображај налазила у нештољивој жељи да се уметност ослободи окова традиције, да се обнови у слободи сликовни израз, да се у непосредном додиру са природом, с нашом природом, виђеном нашим очима и нашим темпераментом, почне стварати изворна, домаћа уметност. Тако је било и тако бива увек када се стварају права уметничка дела и националне уметничке школе. Уосталом, наредо са политичким ослобођењем револуционарни дух Србије жудео је присно за духовним ослобођењем својим. Као уметник који је будно пратио Надеждину сликарску делатност, једнако као и све што се дешавало на пољу уметности у Србији и Југославији, могао је, савим оправдано, да закључи: *Нема примера у југословенском сликарству да је неко поставио онако силне бојане контрасте прејаким зрачних, топлих црвених и жутих или сочних зелених боја према дубоким, осенчанам, ладним, модрим и мрким, крваво виолентним бојама, па да се оне савршено држе у снажним хармонијама, да нам сугестивно говоре, а да се не осети ни трага од неке економије у поступку и у изразу и од неке декоративности. Надежда је заиста заслужна за сликовни израз наше земље и неба, и нашега села. Она је сликар први и одмах значајан Шумадије. Поповић је понудио све кључеве за тумачење, али многи нису хтели да их користе. После његове студије, обимом невелик, али значајем импресиван опус ненадмашне уметнице коначно је добио потпуну верификацију.**

Надежда спада у ред наших најзначајнијих уметника јер њено сликарство наговештава, предводи и најбоље упућује у матичне токове уметности код нас и у иностранству, а пре свега зато што је у сваком раздобљу достигла врхове. И поред тога што се резултатима издвојила на пољу сликарства, постала је и оличење

политички тешког, али полетног времена којем су и уметници дали значајан допринос. Придружила се борбама за слободу и, као једна од предводница Кола српских сестара, узвикивала: *Па шта хоће од нас бес турске трулежи и шта Европа која у својим недрима милионе својих рођених синова раденика експлоатише за рачун силних богаташа и аристократије. Зар се ми смемо надати да ће нам просвећена Европа дати помоћ (...)* Зар је њој стало до неколико милиона Срба и других Словена (...) *Отресимо се старог немара, растресимо ланце нехата, приберимо се (...)* На заједнички посао, пригрлимо општу ствар као своју рођену (...) *Закунимо се да ћемо друштво одржати са његовом патриотском сврхом док и једна Српкиња траје. Исто тако, поводом анексије Босне и Херцеговине чуо се и њен глас: Сестре и браћо, 1878. године Европа је Берлинским уговором заболо нож у срце српства, двема најлепшим покрајинама, Босни и Херцеговини. Наместо да је још онда оставила народу слободно самопредељење, она га је бацила у ново ропство (...)* Скинула му је окове с ногу да би му лакше ставила ланце око врата. Треба да присилимо разбојничку нам отмичарку на поштовање наших националних интереса и слобода.

Пошто је Надежда много пута реаговала на неправде, била једна од оснивачица и челница Кола српских сестара, борила се за еманципацију жена и за већу улогу уметности у друштву, често се уз њено име помиње и политика. Међутим, иако се бавила пословима од важности за државу, она није била политичар него уметник који све посматра кроз призму уметности и у свему види уметност, што је потврдила и следећим тврђењем: *Од публике, која се посведневно политички замара и бори, гуши сензационим новостима, дави материјалистичким теретом, меничном литературом и кафанским димом, не може се тражити да се одушевљава уметношћу сликарско-вајарским или музичким концертном; на местима где се не може ни пити ни продужавати непрекидне и бесмислене полемике са политичким противником. (...)* Ако се на уметност буде мало више гледало у свима слојевима као на апсолутну потребу за подизање националног духа, образовање народа и оспособљавање његово за културнији угоднији живот, онда ће наше

речи наћи одобравање, не само у публици о којој се тако често говори и пребацује њена немарност, него ослоња која код свију оних на којима стоји да се она подигне и развије на достојну висину, постане чисто националном и унесе у васпитање народно нових допуна.

Надежда је, сасвим сигурно, следила државне идеје краља Петра I Карађорђевића, залагала се за југословенство и ослобађање окупираних јужнословенских народа, помагала српској војсци у оба балканска рата и у Првом светском рату, дружила се са Аписом и његовим следбеницима, заговорницима националне револуције у циљу остварења народних идеала – уједињења Српства, окупљених око свог незваничног гласила листа *Пијемонт*, будно мотрила и реаговала на догађаје у друштву. Ипак, она своје сликарство ни на који начин није оптеретила својим јасно исказаним ставовима хуманисте и патриоте – не политичара и припадника неке странке. Била је пре свега уметница која заступа и најављује савремене поетске и естетске преокупације. Једино је, као родољуб, покушавала да локално и национално споји са модерном која се заснивала на интернационалном и универзалном. И није погрешила.

За разлику од данашњих уметника, који искључиво у фрескама и иконама проналазе изворе српске духовности, Надежда се усмеравала ка оном што је народ вековима стварао из исконске потребе за ликовношћу и лепотом. Писала је да уметност мора да се веже *тешињим везама са народом* и да постане *националнија*, јер само тако може бити *део његове целине (...)* *О уметничким способностима и осећањима у нашег народа служе нам за доказ сви производи народне домаће радиности, сва умотворина његова. Необичним оригиналним компоновањем мотива, линија и боја, жене допуњавају и израђују своја плетива и тканина, сваку шару она друкчије развија и њено постајање објашњава; младићи шарају фруле, оружје, гусле, преслице, довратке, посуђе у металу и дрвету, утискујући у њих сву поезију своје сањалачке душе; он маштајући пева и осећа дубоко и топло, што у песми започне то доврши ножићем, шараљком и алатком. Ову просту уметност треба усавишавати, образовати, створити од ње националну уметност, а ово ће бити*

могућно само образовањем способности које се налазе у нашем народу. (...) Револуциона уметност носи у себи између осталих задатака и националне осећаје темперамента и карактера раса. У колико је уметност индивидуалнија, у толико носи темељније у свима својим потанкостима национални карактер. Да је била у праву потврдили су многи, а језгровито дефинисали наши философи Михаило Ђурић и Слободан Жужић: (...) национално обележје је, заправо, природна последица чињенице да универзални дух живи увек усред разлика, да лично или колективно-лично разликовање одређује његову форму и његову садржину, те да као универзални дух и не постоји другачије него као индивидуално и национално обојени дух.

На школовању у Минхену (1898-1902), Надежда је прво учила код Антона Ажбеа и започела пријатељства са многим корифејима словеначког импресионизма, затим се обрела међу сецесионистима. Прихватила је поуке својих учитеља и пријатеља Јулиуса Екстера и Ангела Јанка, обојице професора на Академији, од којих је други био сарадник Југенда и председник Минхенске сецесије. Дивила се резултатима водећих француских импресиониста, али и дометима Арнолда Беклина, Фрица Удеа, Хенриха Цигела и Ловиса Коринта, уметника који су основали сецесионистички покрет у Немачкој. Зато је сасвим разумљиво што се одмах усмерила ка токовима модерне и на првој самосталној изложби у Београду (1900) представила дела која нису наишла на разумевање конзервативних критичара. Нажалост, експонатима се замео траг, али тада се први пут код нас са поругом помиње импресионизам и истинско одушевљење за спектралне лепоте.

Надежда је, у прве три године од ступања на ликовну позорницу Србије, доказала припадност сецесији и склоност ка експресионизму. Неке своје слике је извела прецизнијим цртежом, декортивним и елегантним линијама, уситњеним потезима и хроматски уздржаније, остале широком четком, слободније, са више једре и сочне пасте. По повратку са студија (крајем 1902), наставила је у истом духу. Ипак, емотивније је приступала мотиву, ослобађала гест, боји давала већи значај и аутономију, а усмерила се ка пределима из околине Београда и оближњег

У свом минхенском атељеу, око 1901.

Ресника. На Првој југословенској уметничкој изложби у Београду (1904) излагала је *Жетву*, највероватније исту коју чува Народни музеј – по свему судећи накнадно погрешно датирану у 1905, или њену варијанту из наведене године, која изазива недоумице да ли су жетеоци Срби или Баварци. Међутим, већ и запис Надеждином руком нас уверава да дилеме нема. Наиме, она је на полеђини забележила: *Moisson en Serbie*, а и стручњаци Етнографског музеја у Београду на фигурама људи препознају карактеристичне делове и детаље српске народне ношње.

Од тада су Надежду све више занимали живот села и народне рукотворине. Између осталог и зато, она је, од јуна до августа 1905, организовала рад Југословенске уметничке колоније у Сићеву. Обилазећи околину овог малог места недалеко од Ниша, такође и при посети Пироту, урадила је врло значајна дела којима се везала за истовремене токове експресионизма у Европи и постала протагониста овог правца у Србији. Из пластичне структуре њених слика искри снажна личност, пигменти одзвањају, форма се отрже од реалног, фактура постаје богиња. Ипак, морала је, током 1907. и 1908, у сагласју са тенденцијама у Србији, али и радозналешћу истраживача, да понуди утисак треперења и одблеска на неколико изванредних импресионистичких остварења од којих су поједина прожета и поетикама симболизма и експресионизма.

Надежда је, током 1909, насликала више одличних портрета и предела, којима се приближила тада у Француској актуелном фовизму. Врло једноставно, испољивајући доживљено колористичким ритмовима, динамичном структуром, жустрим потезима и изражајношћу материје, одразила је одлике сопственог темперамента и карактера, али успешно сугерисала слеперност и личност портретисаних или постигла светлост и етеричност поднебља. У свему што је радила види се, цитирамо њено мишљење о Грохару, *јака и снажна воља (...) јака индивидуалност, велики таленат, великог уметника.*

Током боравка у Паризу (са прекидима од 1910. до 1912), Надежда се посветила уметности, али је члановима Пацифичког новинарског друштва говорила о патњи страдању Срба под турском

окупацијом. Сликала је са посебним сензибилитетом расног колористе. Мало је српских сликара почетком XX века, који су, попут ње, добро разумели *уздах и дух природе*. Различитим приступима мотиву, другачијом оркестрацијом и атмосфером, одражавала је вечите промене природе. Динамика и контрасти нису одлика само њених дела насталих у Француској, него и свега што је урадила. Своју уметност није оптеретила меланхолијом, црним мислима или незадовољствима због препрека које је, срећом, нису зауставиле. Славила је живот загледа у париска здања, обале Сене, Булоњску шуму, плаже Бретање... Виђено и проосећано исказала је бојеном материјом, ритмом и покретом маса. Чини се да је, урађајући у суштини пиктуралности, била на корак до апстрактног промишљања. Започела је и циклус посвећен Краљевићу Марку у намери да се у центру збивања приближи византијском стилу, али овај експеримент није довршила, а већину слика знамо само по фотографијама.

Ни док је, као добровољна болничарка, у балканским и Првом светском рату помагала отаџбини у невољим, Надежда се није растајала од сликарског прибора. Урадила је серију изузетних дела код којих се полазиште преточило у спонтаност поступка и чисту ликовност. То наводи на помисао да је била на прагу нових могућности. Манастири и, нарочито, четири верзије Грачанице, потврђују њено уверење: *Сви можемо изгинути али наше споменике морамо сачувати.* Претпостављамо да је и у Призрену, граду цара Душана, осетивши спој са прецима и са историјом свог народа, лако насликала више надахнутих дела. Ужареном експлозијом и богатством палете, сочношћу фактуре која пулсира од снаге темперамента и емоција, забележила је узбуђење пред мотивом по ко зна који пут досегла највише вредности. У истом духу је наставила до последњег даха. Није се растајала од сликарског прибора ни у Венецији, последњи пут на Бијеналу са братом Растком, будућим књижевником и ликовним критичарем, ни на првој линији фронта, поново као добровољна болничарка. Своја последња антологијска и ремек-дела урадила је у најтежим условима Првог светског рата, чак и неколико дана пре одласка у вечност. Крајем марта Надежда се разболела од тифуса

БИОГРАФИЈА

Као ученица основне школе, око 1884.

Родила се у Чачку 11. октобра 1873. године. Њен отац Димитрије – Мита Петровић (Београд, 1852-1911) по мушкој линији порекло води из породице која се из Херцеговине преселила у Подриње, а по женској једне од многих што су, после Велике сеобе под Арсенијем Чарнојевићем, са Косова и Метохије нашле уточиште у Земуну. Милева Зорић (Тител, 1852 – Београд, 1912) је, са родитељима, прешла у Србију на предлог свог ујака Светозара Милетића, вође Срба у Војводини. Тако су Надеждини родитељи били учитељи у Чачку (1869-1879) и Краљеву (1879-1884), обоје одлично познавали историју, књижевност и сликарство, залагали се за друштвени препород домовине, за просвећивање народа и боље услове живота на селу. У истом духу су васпитавали своје деветоро деце. Вратили су се у српску престоницу 1884. године. Као један од првих чланова Радикалне странке, Мита се посветио политици. Напредовао је од пореског надзорника, преко секретара и члана до председника Пореске управе и за собом оставио студију *Финансије и установе у обновљеној Србији* (1897), као и драгоцену колекцију старих докумената.

Надежда је даровитост наследила од оца, који се сликарски образовао код Стеве Тодоровића, али и од деде по мајци, учитеља који је помало сликао. Ипак, први ју је цртању подучавао ујак Светозар Зорић, професор Велике школе у Београду и сликар, пре свега акварелиста. Уз редовно школовање, учила је

сликарство код Ђорђа Крстића, угледног сликара и иконописца, наставника у београдским средњим школама и на Богословији, представника реализма и симболизма у српској уметности, који се код појединих предела приближио и импресионизму. Положила је испит и запослила се (1892) као учитељица цртања у

Вишој женској школи, у којој је претходне године матурирала. Наставила је да ликовно образовање стиче код Крстића, убрзо као прва ученица (1896-1897) у тек отвореној Сликашкој и цртачкој школи Кирила Кутлика, коначно и у Минхену у приватној сликарској школи Антона Ажбеа (1898-1901), затим код Јулиуса Екстера и Ангела Јанка (1902), јер тамошња Академија није имала женско одељење.

Излагала је самостално (1900) и на свим најважнијим ликовним смотрема у Србији и у свету, почевши од Прве југословенске уметничке изложбе (1904) до Светске изложбе у Риму (1911) и престижним салонима у Паризу (1910-1912). Била је члан Друштва српских уметника Лада (1904-1906), Српског уметничког удружења (1907) и један од секретара Одбора за питања уметничких послова Србије и југословенства (1913). Организовала је рад Југословенске уметничке колоније (1905) и приредила изложбу њених чланова у Народном музеју (1907). Редовно је пратила прегледе савремене уметности у Немачкој, Аустрији и Бијенале у Венецији. Посетила је Рим (1907) и боравила у Француској (1910-1912).

и постала пацијент војне болнице код Ваљева, у којој је до тада пружала помоћ многим војницима. При повратку са фронта, у посету јој је дошао Бранко Поповић, који се враћао кући после прележаног пегавца. Он се касније сећао тог последњег сусрета са својом пријатељицом: *Уз литар најбоље каменичке шљивовице, коју сам јој по жељи био донео, претресли смо тада за последњи пут важна питања нашег младог сликарства. Био је то разговор достојан уметника и јунака Надежде Петровић и њених дивних платана. (...) и сама смрт је затекла у раздраганости и неизмерном богатству и снази.*

Народни музеј је, 1935, први пут уврстио Надеждин рад, пламтећи *Призрен* озарен светлошћу слободе, у свој антологијски преглед југословенског сликарства. Од тада је на тзв. сталној поставци увек било њених слика, на оној последњој чак тринаест – скоро дупло више од осталих великана, јер одлично упућују у токове сецесије, симболизма, експресионизма, импресионизма и фовизма, на изврстан начин и апстракције. Свакако да су утицаји ових водећих уметничких покрета у Европи крајем XIX и почетком XX века лако доспевали до ње, зато што је, преко литературе и обилазећи изложбе у немачким, аустријским, италијанским и касније француским центрима, будно мотрила на све што се дешавало на пољу уметности. Међутим, сасвим смо сигурни да су се они јављали и потпуно независно, као њен корак са великим ходом света. Покушај тачнијег одређивања припадности једном правцу било би стављање у Прокрустову постељу ове сликарке коју су природа, људи, богатство мисли и осећања водили ка сржи и могућностима пластичних садржаја. Њено сликарство је, сасвим сигурно, почело да ниче у Београду, да се развија у Минхену, да буја и најлепше плодове даје у Србији, Француској и опет у отаџбини, када је у зениту нагло прекинуто. Образована и даровита, са јасно исказаним ставовима уметника интелектуалца, успела је да остане своја и да припада свима. Тешко је претпоставити којим би смером ишла даље, али убеђени смо да не би скренула са пута части и славе.

Љубица Миљковић

Поред Меитровићеве скулптуре на IV југословенској уметничкој изложби у Београду, 1912.

Надежда, 1908.

Споменик у Чачку, рад Ивана Мештровића

Као једна од оснивачица и први секретар Кола српских сестара (1903), носила је помоћ у Македонију и Стару Србију (тада под турском окупацијом), предводила протесте против анексије Босне и Херцеговине (1908), учествовала у балканским ратовима (1912-1913).

Бавила се ликовном критиком. Аутор је драме *Војвода Мицко Поречанин* и још једне недовршене.

Добила је Орден св. Саве IV степена (1904) и међу првима новоустановљену медаљу за ревносну службу, Орден за храброст и Црвени крст (1913).

Као добровољна болничарка у Првом светском рату, разболела се од тифуса и умрла у војној болници у Ваљевоу, 3. априла 1915. године. Нишке Српске Новине су објавиле следећу вест: *Пок. Надежда Петровићева доиста је одужила свој дуг народу и отаџбини, заслужила највећу захвалност нашу, стекла право на вечан помен међу нама, и дала доиста пример за угледање.*

За собом је оставила скоро триста уља, темпера, неколико акварела и око стотину скица, студија и крокија. Припада токовима сецесије, симболизма, импресионизма, експресионизма и фовизма. Дела јој чувају и излажу Народни музеј (деведесет две слике, једанаесет цртежа и блок са тридесет шест скица), Музеј града и Музеј савремене уметности у Београду, Спомен-збирка Павла Бељанског у Новом Саду и Уметничка галерија Надежда Петровић у Чачку.

Њени споменици, које су урадили познати вајари Иван Мештровић, Ангелина Гаталица, Михајло Томић, Милован Крстић и Јелсиавета Шобер, налазе се Чачку, Београду, Новом Саду, Нишу и Сићеву. Њен неуко изведен портрет који, нажалост, не одражава ни племенит лик ни снажну личност, налази се на новчаници од двеста динара.

Основна литература: К. Амброзић, *Надежда Петровић 1873-1915*, Српска књижевна задруга и Југославијапублик, Београд 1978; Љ. Миљковић, *Надежда Петровић 1873-1915. Пут части и славе*, Народни музеј, Београд 1998; О. Јанковић, *Надежда Петровић између уметности и политике*, Сигнатуре, Београд, 2003; L. Merenik, *Nadežda Petrović. Projekat i sudbina*, Тору i Vojnoizdavački zavod, Београд 2006.

РЕПРОДУКЦИЈЕ

1 Мртва природа, 1898.

2 Бетовенова маска, 1898.

3 Зелени предео, око 1900.

4 Читање, око 1900.

5 *Брезе, 1901.*

7 *Шумски предео, 1904.*

6 *Предео са боровом шумом, 1901.*

8 *Кошутњак, 1904.*

9 *Сељанке, 1904.*

10 *Српска сељанка са обрацом, 1905.*

11 *Портрет Косаре Цветковић, 1905.*

12 *Три српске сељанке, 1905.*

13 Циганке, 1905.

14 Домаћин, 1905.

15 Сељак са шубаром на глави, 1905.

16 Сељанка, око 1905.

17 Калуђер, 1906.

18 Мој отац, 1907.

19 Сестрин портрет, 1907.

21 Село, 1907.

20 Предео са колибом, 1907.

22 На Дунаву, око 1907.

23 Острво љубави, 1907/1908.

24 *Предео*, 1908.

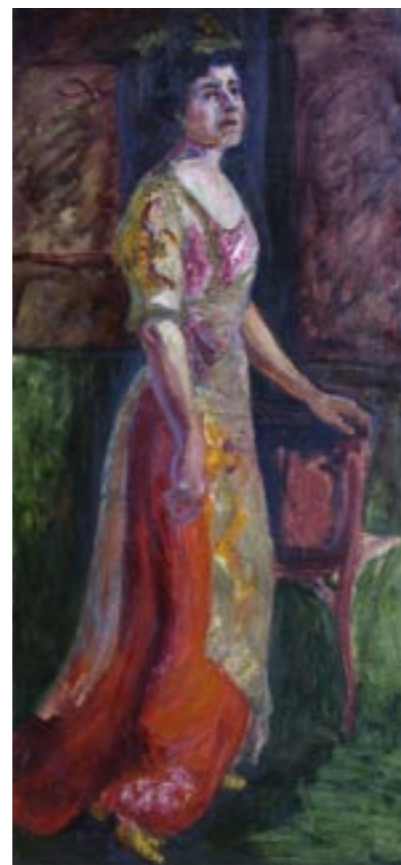
25 *Моја мајка*, 1909.

26 *Женски акт*, 1909.

27 Дама са црним шеширом на глави, 1909.

29 Жена у балској хаљини, 1910.

28 Мод Алан, 1909.

31 Мост на Сени, 1910.

32 Брдски предео, око 1910.

30 Зелена шума, 1910.

33 Чаршија, око 1912.

35 Везиров мост, 1913.

34 Предео, око 1912.

36 Призрен, 1913.

ПОПИС ИЗЛОЖЕНИХ СЛИКА

- 1** МРТВА ПРИРОДА, 1898.
уље на платну, 28 x 37 cm
инв. 2335
- 2** БЕГОВЕНОВА МАСКА, 1898.
уље на платну, 32 x 35,5 cm
инв. 2336
- 3** ЗЕЛЕНИ ПРЕДЕО, око 1900.
уље на картону, 15 x 22,5 cm
инв. 760
- 4** ЧИТАЊЕ, око 1900.
уље на платну, 33 x 43 cm
инв. 174
- 5** БРЕЗЕ, 1901.
темпера на картону, 49 x 68 cm
инв. 134
- 6** ПРЕДЕО СА БОРОВИМ ШУМОМ,
1901.
уље на картону, 52 x 74 cm
инв. 247
- 7** ШУМСКИ ПРЕДЕО, 1904.
уље на картону, 32 x 48 cm
инв. 632
- 8** КОШУТЊАК, 1904.
уље на платну, 42,5 x 57 cm
инв. 2334
- 9** СЕЉАНКЕ, 1904.
уље на картону, 47 x 34 cm
инв. 2342
- 10** СРПСКА СЕЉАНКА СА
ОБРАМИЦОМ, 1905.
уље на картону, 68,5 x 49 cm
инв. 128
- 11** ПОРТРЕТ КОСАРЕ ЦВЕТКОВИЋ,
1905.
уље на картону, 43,5 x 32,5 cm
инв. 630
- 12** ТРИ СРПСКЕ СЕЉАНКЕ, 1905.
уље на картону, 50 x 47 cm
инв. 243
- 13** ЦИГАНКЕ, 1905.
уље на картону, 50 x 37 cm
инв. 416
- 14** ДОМАЋИН, 1905.
уље на картону, 46,5 x 34,5 cm
инв. 2339
- 15** СЕЉАК СА ШУБАРОМ НА
ГЛАВИ, 1905.
уље на картону, 54 x 43 cm
инв. 940
- 16** СЕЉАНКА, око 1905.
уље на дасци, 46 x 34 cm
инв. 125
- 17** КАЛУЂЕР, 1906.
уље на картону, 47 x 33 cm
инв. 2337
- 18** МОЈ ОТАЦ, 1907.
уље на платну, 48 x 36,5 cm
инв. 208
- 19** СЕСТРИН ПОРТРЕТ, 1907.
уље на картону, 46 x 36 cm
инв. 126
- 20** ПРЕДЕО СА КОЛИБОМ, 1907.
уље на платну, 38 x 57 cm
инв. 140
- 21** СЕЛО, 1907.
уље на картону, 15 x 23,8 cm
инв. 658
- 22** НА ДУНАВУ, око 1907.
уље на картону, 31,5 x 34,5 cm
инв. 631
- 23** ОСТРВО ЉУБАВИ, 1907/1908.
уље на платну, 106 x 131 cm
инв. 217
- 24** ПРЕДЕО, 1908.
уље на картону, 51 x 77 cm
инв. 512
- 25** МОЈА МАЈКА, 1909.
уље на картону, 49 x 32 cm
инв. 137
- 26** ЖЕНСКИ АКТ, 1909.
уље на платну, 75,5 x 54 cm
инв. 386
- 27** ДАМА СА ЦРНИМ ШЕШИРОМ
НА ГЛАВИ, 1909.
уље на платну, 75,5 x 63,5 cm
инв. 244
- 28** МОД АЛАН, 1909.
уље на платну, 39 x 32 cm
инв. 2360
- 29** ЖЕНА У БАЛСКОЈ ХАЉИНИ,
1910.
уље на платну, 122 x 58 cm
инв. 223
- 30** ЗЕЛЕНА ШУМА, 1910.
уље на картону, 32,5 x 48 cm
инв. 1292
- 31** МОСТ НА СЕНИ, 1910.
уље на картону, 51 x 75,5 cm
инв. 131
- 32** БРДСКИ ПРЕДЕО, око 1910.
уље на платну, 45 x 63 cm
инв. 226
- 33** ЧАРШИЈА, око 1912.
уље на картону, 23,5 x 36 cm
инв. 2338
- 34** ПРЕДЕО, око 1912.
уље на картону, 14 x 22,5 cm
инв. 657
- 35** ВЕЗИРОВ МОСТ, 1913.
уље на картону, 47 x 60 cm
инв. 141
- 36** ПРИЗРЕН, 1913.
уље на картону, 61 x 91 cm
инв. 138

Надежда, 1909.

ОДЛОМЦИ ИЗ ЛИКОВНИХ КРИТИКА НАДЕЖДЕ ПЕТРОВИЋ

Надежда Петровић, Аутопортрет,
уз текст о I југословенској уметничкој изложби, 1904.

Осећање које на човека наилази и које добија на изложби слика правога истинског сликара уметника, па био он лајик у критици или и сам сликар, заиста је једно од најсвечанијих и најсилнијих, оно се појављује, по добивеном утиску, посматрајући на платну: идеје, срце и најтананије мисли уметника, његово друго целокупно ја, на платну пред гледаоца помоћу линија – црта бојом изведено, дата му снага и форма. Па зар да нас не обузме то осећање онда, кад нам уметник изнесе своју мезимчад и кад нам дозволи, да нашим смртним очима загледамо у душу његову, у бесмртна дела његова. Па зар уметнички радови сликарски нису бесмртни; зар не живе и данас међу нами и Рафаело, Тицијан, Веронезе, Веласкез, Ван-Дајк, Рубенс, Беклин, Ленбах, Берн-Донс, Бастијан Лепаж, Росети итд. Сви и најстарији уметници од почетка вештине у човечанству, као што живе сви велики песници: Шекспир, Шилер, Гете, Јакшић, Змај. Онда кад се опали организм предаје трулежи и претварању у ништа, једни кичицом, а други речју и словом остадоше духом, идејом и мислима својим међу нами вечито, да с нами живе и да нас преживљују. (...)

»Природа је највећи учитељ«, рекао је Беклин, божански сликар природе – вечити ученик њен, своје ученику, када га овај запита, како треба да ради и каква су правила. Овако је казао Јулиус Екстер, велики уметник немачки, »природа је велика, дубока неисцрпна књига, посматрајте је, учите је и читајте; тамо ћете наћи одговора на сва ваша питања, као и прекоре на све оно што не ваља.« Уметнику талијанском Ђовани Сегантинију она бејаше учитељ путеволја, она творац његовог оригиналног правца и јединствене технике (...)

У слободном зраку светлости, кад ваздух изгледа кристалан и пун зеленила смарагдовог, које се у свима нијансама прелива до златног жутила, на пшеници и јечму и небеског плавила азурног или сребрнастог, даје нам раскошно све мирисе биљака – цвећа, воде и земље. У свему, у целој природи, коју нам тако величанствено Сегантини представи, огледаше се потпуна хармонија, живот и велика љубав ка мајци природи. (...)

Живот, снагу, енергију Сегантини је постигао или слагањем боја једне преко друге, или онако чисте узимао је са палете, у виду зрнцади и ређао једну поред друге. За овај рад, наишао је у почетку на отпор и неодобравање, али доцније на веома много следбеника.

Кад се узме како је палета скучена, мала, како су боје слабе и нејаке, да се живот природе на платну донекле изведе, онда

се може разумети његова идеја за приближавање природи и тражење нарочите технике, као и слагање боја, да би јој се могао приближити и дати јој довољно снаге и јачине. С тога је и покушао немешање на палети, но слагање одмах директно на платну. Искуству његовом допринело је много и проучавање старих мајстора из школе кватрочента и чинквечента. Лаонарда да Винчија жеља да на слици изазове рељеф и форму, моделирајући кичицом, одвело га је било дугом испитивању, он је својом дугом студијом оставио мало али величанствених радова; међу њима као ствар на којој је у овом парвцу изучавао форму и рељеф, најважнији је портре Ђоконде, кога је веома дуго али исцрпно радио; на осталим портретима је иста студија, као и важност колорита. То је била тешка мисао али под овим идејама и оваквим примерима, Сегантини је савладао и себи загонетку разрешио.

Ко је посматрао, како сликар ради, или и код многих слика, могао је приметити прљаве тонове на сликама, који су изазвани мешањем неколико боја заједно и уместо свежине, добили смо блато. Остављајући на страну масне боје, стари сликари из чинквечента радили су темпере бојом, с тога што зејтин убија снагу боји, а тако и терпентин, па онда нису ни трајашне тако као темпера, преврну се – лако се мењају, а ова опет остаје вечита, стална, свежа. У данашњем времену Беклин је имао највећу технику за темперу, која је међу свима и најтежа, и махом је њом радио, с тога су код њега оне снажне плаветне боје и најтачније детаљисање од најмање жилице на листу до каплица росе, што је изазивање темпером много лакше као и учртавање но масном бојом.

Услови за културни развитак једног народа јесу и неговање вештина, она је знатна чињеница у животу његовом, она је његова учитељица и васпитачица; онај народ, који се не труди да ту празнину попуни, који не негује вештине, неће никада знати ни имати племенитих мисли ни осећања за лепоту. Развитак вештине, не зависи од поднебља и климе, како се недавно изразио један професор, но од срца и разума народа.

Народ, који је могао да створи своју поезију народну, као српски народ и који, у ткање својих тканина и одела, уткива слике и разноврсне шаре из своје сопствене маште, тај народ имаће поред поднебља и климе наклоњена осећања и за неговање вештина. А за то само треба имати раденика и мецената, то неће оскудевати ни у вољи и жртви (новцу). Енглеска је маглом завијене климе и поднебља не баш тако пријатног, па ипак међу својим уметницима броји једног Берн-Донса, Росетија, Серчана итд. који су били не само велики уметници, но творци прерафаелитског правца и били следбеници Веласкеза.

Услови су и код нас још много повољнији само треба воље и стрпљења, а пре свега помоћи.

(Изложба слика Марка Мурата,
Летопис Матице српске, Нови Сад, 1904)

Бити уметником у некултурној средини, радити и борити се за уметност са многим тешкоћама, а на првом месту са сиромаштином која иде руку под руку са талентима, постало је правило. Има ли међу уметницима једнога, који би могао заборавити невоље своје младости, богатство својих жеља и сиромаштину својих подераних џепова, оне вечне атрибуте који прате једног уметника малте не кроз цео живот? Са малом разликом борба је код свију једнака, генијалност се рађа свуда само не у богаташкој колевици. Таленти се развијају на сунцу, у слободном зраку, а не по стакленим баштама.

Уметности су тајтежи први почетци; развијање њено код нас а нарочито сликарства прошло је кроз тешку школу. Средина која је некада била некултурна, данас је постала културнија; публика, која је била пређе равнодушна пред каквим уметничким радом Димитрија Аврамовића, данас се већ топло загрева за уметничке изложбе, прати пажљивије рад уметника и већ почиње имати својих љубимаца; прати с интересовањем кретања уметничких школа као и њихов напредак. Истрајан рад старијих и млађих апостола уметности донео је плода. Београд има данас три уметничка друштва и две сликарске школе.

(Пашко Вучетић, Дело, Београд, 1908)

Незрела расуђивања, кратковида посматрања нестручних критичара, регрутованих из редова песника, натурају уметности и уметницима себе и своја разрока мишљења. Они показују у својим назови критикама, потпуно неразумевање ствари о којима би хтели дати своје мишљење, уједно невесто прикривају своје непознавање уметности, незнање њених потреба и тежња, упуштајући се, у својим оценама, да говоре чак и о личном кретању уметника.

(Уметничка изложба у Спљету, Штампa, 1908)

Уметност не профанише, она подиже пали морал, помаже развитак социјалних питања, и еволуцију народа, подиже култ у човеку до највиших граница, вредност јединице и целог племена у очима напредних народа. Па као и први почетци свију религија који су били везани за пластична представљања тражила су основ за стварање уметности упливишући на њен развитак, од како се човечанство отпочело интензивније развијати. Религија човека била је немоћна да само живом речју проповедима и олтарским сценаријима дејствује убедљиво и снажно на духове људске, стога је употребила уметност за уобличавање идеја и наука у извесне сликовне форме. Помоћу вештина и уметности била је у стању да развије верска

Са југословенским уметницима и новинарима у Софији, 1906.

убеђења, веру у божанства и страх од загрбног живота; свима мистификацијама и мистеријама даде неког сликовног живота за њихову битност, и неверујуће веже за себе чврстим везама. Уметност је помогла религију давањем божанствима органску форму, предајући јој најлепше производе ума човечијег.

Уметност је најглавнији васпитач човека и народа. Кад наш народ научи гледати и волети уметност ње ради, буде је разумео, осећао силну душевну потребу за лепом сликом, обликом, музиком, песмом, он ће ту потребу задовољавати без обзира на материјалне жртве; постаће културно снажан, а његов национални понос непоколебљив пуштајући дубоко корен у све слојеве друштва, као што су Немци успели у васпитању свога народа. (...)

Знамо врло добро, да сликарска и вајарско уметност не може бити уметнику извор неисцрпне експлоатације и капитализације, то је најлошије поље за трговину. Уметници морају бити велики учитељи, не само свога но свију народа, не само свога но свију столећа, племенитост њихова мора бити безгранична онако као што је природа безгранична у богатству и узвишености; његови погледи морају бити широки ширих пространијих граница но што је његова палета и рад у који уноси своју слику, од потеза своје кичице. Личност уметника, мора се одвојити из средине обичних људи, њихових навика и живота; бити изнад свију снагом свога духа водити потезе кичице, која ће обухватити сваку и најмању форму; проићи у душу најситнијих, распознавати све нијансе духа човечијег и као филозофски Геније лечити болове људске, ширити уске погледе; пригрлити и најнедостојнијега међу недостојнима по примеру Лава Толстоја генија руског народа.

Права велика уметност мора бити учитељ васпитач, борац за напредак човечанства. Нема тога ни међу највећим дивљацима, који такву уметност неће разумети, неће осетити шта је уметност хтела да каже, душу уметника чисту, искрену, поштenu, равну великој мајци природи, која сву њену децу окружава; таква уметност биће свакоме земаљском чеду разумљива, онако као и пророчанске речи, које се просипају са усана великога учитеља из Јасне пољане.

Приређивање изложба уметничких радова је природна последица рада уметничког, које предаје оцени публике и јавности, вршећи и сам смотру свог успешног делања; јавност улази у круг његовог интимног света прима објављивање разрешених проблема. Изложба је осветљено место, а не тржиште на коме се сме све изнећи на продају; уметност и циљ уметнички стоји на првом месту а продаја је тек у другом плану; оно кукање уметника кроз ступце листова, недостојно је, понижава уметника и уметност, по њему изгледа да се циљ излагања преобратио у трговачку размену. За све се тражи време, а за васпитање публике треба мало дуже времена. Западна Европа није за ноћ разбудила интерес код своје публике за посећивањем галерија и изложба, уметничка префињена осећања, вољу

за изучавањем естетике. Иљадама година се укук западних народа култивисао, он се развијао и опадао према догађајима и политичком животу државе, а код нас се мисли да се то може надувати за неколико година. Тешко је развијати и васпитавати укук публике у одсуству доброг позоришта, без богатог музеја, добро снабдених галерија стварима из класичне уметности, а још мање модерне. (...)

Све су ово јаки таласи који ће ако се упорно продуже, без обзира на средњу или никакву материјалну корист, за кратко време, развити укук за уживањем у племенитим вештинама. Публика ће постати културнијом научиће да гледа и слуша, па не само да цени лепу слику, добар музички комад, леп споменик, добро отпевану песму, итд. но и да критикује, сматрајући уметност као потребу, а не као луксуз. Тада ће се тек уметност везати тешњим везама са народом, постати националнија, бити део његове целине. Потреба душевне хране осетиће се неопходнијом и безграничнијом, онако као што су књижевници својим обилатим радом, на свима пољима и врстама, упорном борбом, за неколико деценија развили у приличној маси чежњу за добром и истинитом књигом.

Данашња новинарска фељтонска књижевност, извештаји скандалозне хронике у свима њеним детаљима, пуна порнографије, разорава не само укук у младежи, и људи слабог и неразвијеног карактера, но убија осећај о моралу, заводи младиће и женскиње – иде на руку дегенерацији расе, оној дегенерацији западној, која је производ пресићеног културног и распусног живота. Наше женскиње само са основним четвороразредним школовањем, без довољног образовања, без упута о тешкоћама које га очекују у животу – са врло малим и незнатним домаћим радом (мислим на варошке женскиње), животу полухаремском, гута ову прљаву фељтонску књижевност, која им слика примере лаког, лакомисленог – шареног живота, пуног сензуалног раздражаја, губећи пре времена стидљивост чистоту поштене душе, чедност, упијајући у своју душу срамотне сцене бурдеља, у почетку се нехотично наслађују подвргавајући се овоме шкодљивоме утицају, који им разорава морална осећања; оне отпочињу бесвесно имитовање женскиња француског и бечког полусвета. Од овога до учина, до пада, до греха није далеко. Новинарство живи од петпараца публике, не обазире се колико поруше за пет пара – са рђавим фељтоном и скандалозном хроником. Мали је број оних листова, који воде рачуна шта ће и у кавој форми дати новост публици. Дајте у руке народу, женскињу добре и јефтине књиге, јаке моралне садржине, здраве, добро написане, у издањима која неће премашити њихову финансиску снагу, а јефтиноћом бити у стању да сузбије листове са лошом садржином, па се тек тада надајте напретку културе, подмлатку здравог морала и живаца, народу снажном, раси очуваној. Добром књигом – вишим образовањем даћете народу добру и здраву жену и матер, јер кућа и народ не леже само на земљи, но и на жени.

Од правилно развијеног женског питања правилно решеног на здравој основи зависиће будућност целог народа; бадава зидање касарни мушких школа подизање велелепних зграда за универзитете, судове, парламенте, цркве и у опште зграда које служе као уточиште мушког света често оног размаженог који лењо отправљају своје дужности; а занемарујете школе за женскиње, које су стрпане у старе прокисле зграде – дашчаре и сутерене мрачне и влажне. Са развитком цивилизације расту и потребе, навике се мењају, те и наше женскиње не може и на даље добијати само скалупљено знање, које им дају оне неразвијене школе, па још мало – бројне. Ова немарност светиће се још више; луксуз, који се несразмерно развија биће још већи, он ће упореди развити и неморал још јаче но што га имамо а грбаче мужева и очева савијаће се још више и више под теретом рада и другова. Процент прираштаја по казним заводима (дефранданата и фалсификатора) биће у толико јачи. (...)

Ако се на уметност буде мало више гледало у свим слојевима као на апсолутну потребу за подизањем националног духа, образовање народа и оспособљавање његово за културнији угоднији живот, онда ће наше речи наћи одобравање, не само у публици о којој се тако често говори и пребацује вена немарност, него ослонца код свију оних којима стоји да се она подигне и развије на достојну висину, постане чисто националном и унесе у васпитање народно нових допуна. Наши уметници могу постати такође апостоли народни, као што их има велика Русија, који своје творевине носе из места у место, из села у село, излажу под шаторе, пуштају народ на изложбе по имућнијим селима 10-20 копејака, у сиротиња и сиротане бесплатно, имајући пред собом циљ само васпитање народно. Овај начин популарисања уметности, култивисање духа народног помоћу изложба, је заиста најсимпатичнији; он би и наш народ духовно подигао, освежио клонули дух будућих ратника за слободу.

(Изложба уметничког друштва «Лада», Дело, Београд, 1909)

Интересантан је покрет у данашњој сликовној уметности, - recherche – на све стране у свима правцима. Од импресионистичко-натуралистичког правца развило се тражење и испитивање; као основа и полазна тачка томе тражењу послужила су дела: примитивних људи, каменог доба, архаистичка уметност, стара јапанска, кинеска, мексиканска, производи детињске културе човечанства. И на тим основама, уметност је тражила и тражи нове основне линије, декоративност површина, базу новој уметности.

Наједном створени су у Европи – нарочито у Француској, правци које назваше: примитивисте, фовисте, кубисте итд. Сезан, визиониста Ван Гог, примитивац Гоген, праоци нових праваца побегоше из Париза, одоше у народ, у природу да стресу

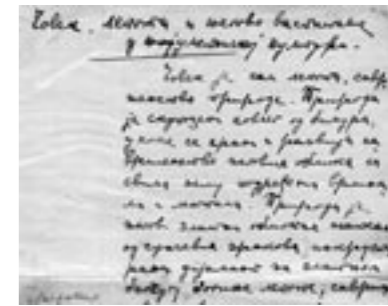
са себе онај снобистички осећај и шаблонско расцикулирање, којим се Париз почео гушити, да би своју уметност националисали и извели из оног уопштавања. Гоген раздражен сувишном академском културом, перверзијом и друштвеном аморалношћу, која дављаше његов снажни индивидуалитет, да би се отресао и препородио, оде на острво Тахити међу црнце – урођенике.

Плод ових напора, бегства и одвајања од калсичне естетике и калсицизма уопште, донео је нову уметност, унео нов освежавајући дух међу уметничку омладину и уметничке кругове. Уметност је пошла донекле принципима Ничеове философије да би новим идејама изнашла нову основу, вратила се детињству уметности, примитивном човеку, отишла у прашуме да из њих посматра животиње, елементе и људе. (...) Живот, кретање, разноврсност у раду које је међу уметницима подсећа нас на оно вечно кретање у природи, у науци и у уметности која иде објективно и напоредо с тежњом да уђе у суштину њихове психе – унутарњега живота.

Где лежи истина, пита се уметник сваког тернутка, када импресивно представља природне моменте. Наука је притекла у помоћ и помогла, да на основу физичких и математичких закона решава и уметничке проблеме – кубизам и кубистички принципи нове уметности – производ је удвојене тежње – recherche-а и помоћу математике објашњавање релативности естетичких појмова. Метафизика и позитивна философија такође своју помоћ новаторима у њиховом сликању апсурдних хаотичних идеја и мисли којима се баве и решавају их футуристе. Овај и овакав покрет у уметности код нас још није нашао ни ослонца, ни људи, а свакако ни потреба, јер се ми још нисмо с једне стране измирили, а с друге стране завршили тражења у импресионизму. (...)

Уметност права и истинска мора бити национална уметност и поред свих интернационалних основа, које јој се постављају при њеном стварању.

(Четврта југословенска изложба у Београду, Босанска вила, Сарајево, 1912)

Страна рукописа Човек, лепота и његово васпитање у уметничкој култури, око 1904.

ОДЛОМЦИ ИЗ ПИСАМА НАДЕЖДЕ ПЕТРОВИЋ

Мита Петровић

Милева Петровић

Мита Петровић, Мала
Надежда, око 1878.

Ох како бих те загрлила Београде бели, а ти моја драга кућице, по твојој подобји нигде те нема, а овде изгубила би се како си малена и нејака. А моја мила собица пуна лепих успомена, хоћу ли се још кад пружити по дивану у теби и сањати, а моје књиге, моје, та моје је све у Београду – а овде хладна туђина.

(Родитељима, ? XI 1898)

О школи могу вам толико рећи да сам усхићена, срећна што могу цео дан без прекида провести у раду. Ја сам од највреднијих, а богами како изгледа по самој коректури још мало па ћу бити најбоља. А то ме више одушевљава на рад, јер видим да идем у напредак. И друга коректура г. Ажбеова беше повољна по мене, чак је толико био љубазан да ми је израдио код господина Хаса до Нове године по 27 марака месечно. Кад кажем да ћу бити најбоља, узимам да су они сви овде по годину и две године, а ја само двадесет дана. (...)

Ажбе ме је добро оценио и рекао ми: ви ћете бити мој добар ђак, само радите како вам кажем. То је по спољашности неугледан човек, мали растом и ружан али је у мојим очима на таквој висини на каквој је некада био Рафаело; његови радови су на првоме месту у пинакотеци, поред тога што је уметник сам, тако лепо уме да покаже, коригује да сам ја толико одушевљена за сликарство, служићу му док не издахнем, имам такву вољу да немам кад да писма напишем, мали је дан а кратка ноћ ако се све хоће научити.

(Родитељима, 24. XI 1898)

Мила моја Мајчице, и сама знаш колико бејаш несрећна разочарењем својим (...) У раду све заборавих (...) Не тражим љубав, мужа,

човека, нити срце и поштовање, живећу само за себе и своје родитеље. Не мисли да је то решење последица прошлости но убеђење садашњости. (...) Ја се заиста осећам срећна што се не удадох, јер да то учиних била бих само једна обична жена, као Лина и друге моје друге и пријатељице које одуђују само дуг природи. Ја ћу гледати на други начин да одужим своје дугове (...) О мојој удаји нема говора више, ја хоћу да сам сликар а не жена, жена има доста а и ти си их доста спремила за тај позив, но још немаш сликара (...) Знај да ми је највиши идеал сликарство (...) ако ми заиста желиш срећу онда ћеш и ти од мене очекивати само да будем сликар а не удавача (...)

Не тражи од мене Мајчице, да одједанпут postanем филозоф – Сократ, то време носи, доста сам се преломила и изгубила од оне своје превелике осетљивости, уосталом ти знаш да је природа једног сликара друкчија – екстремна, не као код других. Први дани проведени у туђини тешки су иза филозофа, а већ за једног сликара нећу ни да говорим. (...)

(Мајци, 31. XII 1898)

Виде други, па и ја сама, да ћу бити сликар прави а не молер (...) Мој професор Ажбе каже: »до данас сам сумњао, но од данас радите и радите тако даље, па ћу вам онда рећи моју последњу реч, ви имате велики таленат, али немојте се уобразити много у њега, јер не радећи, изгубићете га« (...) Још сви налазе да у свима радовима имам мушког духа, енергије и манир, по цртежу, не може се рећи да је то радила женска рука (...)

Пошаљите ми новине (...) отац нек ми донесе књиге: »Краљевину Србију« од Карића, »Маћедонију и стару Србију« од Гопчевића, »Путописе« од Љубе Ненадовића, »Песме«

Вукове, »Песме« Ђуре Јакшића и Војислава Илића и један атлас географски (...)

(Родитељима, 18. III 1899)

Дођите код мене бар на петнаест дана (...) Видели бисте средиште уметности и онда ћете пожалити можда што бацисте кичицу за навек, видели би онда мој рад и напредак, а у мени прву српску сликарку на крају 19 века и почетком 20 века.

(Оцу, 17. IV 1899)

Од 10. јуна почећу да радим само 8 до 12 у школи, јер је у атељеу врло топло а и заморила сам се многим радом, нужан ми је одмор. Стога, другу половину дана од 2½ до 4½ сх. употребљујем на копирање у пинакотеци а до 6 сх. радићу по баштама и селима око Минхена пејзаже.

(Родитељима, 3. X 1899)

Данас сам последњи дан радила у заједничком атељеу а у понедељак почињем рад у атељеу самог Ажбеа и онда ћу још и више показати свога талента. Овај рад ме толико прави срећном и задовољном, да не могу, мили мој оче, никада заборавити вашу доброту што ме пустисте у свет да и ја покажем шта може таленат и вредноћа да учини. Радећи не осећам усамљеност ни тешкоћу растанка, уопште ви имаме право кад сте ми казали да радећи лако ћу преболети и заборавити на све вас... Волим толико уметност сликарства да ни по коју цену не бих напустила студирање. (...)

Нашли су да сам рођени сликар пејзажиста (...) Ажбе, мој професор, хвалио ме и говорио о моме таленту (...) А други професор, Грабар, каже мојим колегама: то је изванредно колико г-ца Петровић има енергије и талента (...) изненађује ме и дивим се томе, јер то је ретко и код људи а камоли код женскиња.

(Оцу, 9. XI 1899)

Сад радим много бојама на мртвој природи и може бити да ћу на пролеће изложити неколико радова пошто су ми професори јако

задовољни напретком, нарочито колорит – боје су ми добре. По пролећу, пре или после изложбе, добићете неколико слика из мртве природе.

(Родитељима, 3. I 1900)

Овде, има неколико дана, траје читава узбуна међ сликарима под именом »Лексхајнце« – Законописци и правници се труде да донесу законе о слободи излагања слика и радова сликарских тј. да се актови – гола човечја тела не смеју излагати на сваком месту, но да мора бити ограничење, пошто тврде неки да то уди моралу (...) Бејаху сликарски митинзи где први професори и уметници говораху тако лепо и убедљиво о лепоти природе и утицају на карактере појединаца (...) До овога што је дошло, нема сумње, изазвали су разни узроци, непријатни, али ипак је закон сувише оштар пошто би према томе ваљало спалити целу класику и све оно што је остало после Рубенса, Рафаела и свих великана и ђенија па доносити закон (...) Заиста је жалосно да се сада, када се у Трансвалу сиротим Бурима стежу руке и узима слобода, дакле да се онда овде сликарима закони пишу. Но тако је: докле се на једној страни чује јаук рањеника, с друге брину о умености.

(Родитељима, 13. III 1900)

Пре неки дан су били неколико Срба да протестују што им се позивима не одазивам већ кад ме траже одговор им је да сам у позоришту, па мисле да је то само изговор – и да нећу да изађем са њима. (...) А не чиним то и с тога што је њихова сва забава и шетња до ресторана где се пиво пије а ја не могу ни 10 минута да издржим загушљивост.

(Мајци, 28. IV 1900)

(...) шаљите ми бројеве »Књижевног гласника« и »Кола« у коме је Кошатана и неке ствари од Станковића.

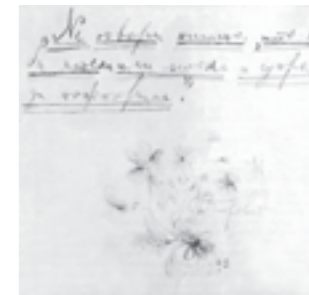
(Родитељима, 11. V 1901)

Надежда Петровић, Дедина кућа,
1896.

Са породицом у Београду, 1898.

Прва страна Надеждине
бележнице, 1892.

Надежда, 1899.

Зашто нисте у Загреб дошли, тамо се ваш не долазак као и не одговор ружно тумачио, била би велика погрешка кад би љутња Словенаца била тако велика те да из Савеза испадну, држим да то неће доћи и да ће се све несугласице кад дођете овамо изравнати. Одговорите ми: ко је томе крив, ми Срби или Хрвати? Важне су се ствари решавале на седницама у Загребу, а ви сте били одсутни, без одговора и договора вашег завршисмо. Пишите ми јесте ли се ви тамо организовали и све оне који су учешћа узели на I Југо-словенској изложби и за чланове уписали? Колико има чланова Савеза?

(Рихарду Јакопичу, 22. IV 1905)

(...) код министра удесила да за Колонију уметничку, и то за сада добијамо путну карту бесплатно по Србији (...) Министар ми је казао да ви дођете овамо, да отпочнемо рад, а доцније, одредиће нам помоћ, може бити до 3.000 динара (...) И онда ћемо гледати да овде оснујемо Југословенску академију уметности од јесени (...) Најдаље до 5. јула ваља отпочети рад у колонији. У селу (Сићево, Св. Петка у клисури) ће бити веома јевтин живот, ни 50 франака на месец неће стати.

(Рихарду Јакопичу, 27. VI 1905)

Негирајући уговорену нашу II југо-словенску уметничку изложбу, Бугари сами траже несклад и немир натурајући нам и против наше воље панславизам, због чега ће неминовно доћи расцеп југо-словенских уметника и онда природно и југо-словенског савеза. Њихове тежње да с нама образују индиректно панславистичко уметничко удружење, на коме ми нисмо радили, нити смо се на тој идеји ујединили, ми не можемо ни примити ни по уставу идеје југо-словенске.

Од вас, драги пријатељу, тражимо да нам у својеручном писму изјавите слажете ли се копирати на други још не образовани циљ и до данас непознати. И хоћете ли на овој изложби узети учешћа излагањем својих уметничких радова.

(Рихарду Јакопичу, 15. IV 1906)

Ми смо исувише журно изашли судбоносним догађајима у сусрет (...) код нас је на прагу рат са Вашом Царевином. Народ је анексијом Босне и Херцеговине раздражен и тражи рат. Све се дакле сложило против нас. Цела Европа у својој себичности сложна је да се од нас Срба, под аустријским притиском отму две наше старе провинције (...) Београд се преобразио, свет је одушевљен, на све стране купе се да протествују у масама против Аустрије, певајући ратоборне песме, сви смо у грозници и чекамо са одушевљењем кад ће прва пушка пући (...) Ја идем такође на границу, као болничарка, да послужим својој отаџбини и да принесем свој живот ако затреба.

(Рихарду Јакопичу, 24. IX 1908)

(...) овај подмукли рат, који се пером води, прети великим и крвавим ратовима, ножем и оружјем, у коме ће бити попрште наше југословенске провинције. Он упропашћује најлепше време рада на културном развијању Јужних народа словенских. (...) Ви се Словенци славно држите! Само тако напред. (...) Хоће ли Грохар доћи код нас у добровољце? Је ли јунак да се бори за Мару (...) А Весел, богме чекамо га да буде командант добровољаца (...) Ми смо Срби врло ратоборно расположени, и ако ваша госпа Аустрија не попусти, биће чуда и покоља како није Европа од 18 столећа доживела.

(Рихарду Јакопичу, 24. II 1909)

Посведневна писма, која ми пристижу са разних страна, после експедованих мемурандума које упутих журналистици целог света као и женскињу и њиховим друштвима у свим државама – посао се на толико развио да се бојам да већ не паднем под теретом, но све радостно поднашах јер веровах и верујем у успех рада. Затим конференције са женама ради бојкота аустријске трговине, на којима је требало говорити и говорити. Но добар део посла је већ отаљан, сад сам се заузела и шаљем извештаје за пољске и руске листове, и пишем им чланке на основи историско-политичкој. Писала сам свима културним људима, великим Руским и Светским филозофима. Наше ствари сада прилично добро стоје у Европи, само што

нам се ваља брзо спремити. Цела Србија ће се претворити у прави логор војнички, ми женске у том правцу исто тако радимо. Шаљем ти слику нашег женског митинга – Ти си свакако вредан а ја богме заборавих да сам сликар, политика ме је сву толико обујмила, да немам ни станка ни санка, не могу да радим, срце ми је просто распулошено од страха и очајања за свој род. Осећање ратоборности није се угасило, не дају нам они тешки јауци са Дрине. (...) како бих радо радила, али су ми живци толико раздражени да немам стрпљења. Ступила сам у везу са руским револуционарима и с њима ћу отпочети нешто.

(Ивану Мештровићу, 1909)

Ја сам ти иста само душом и срцем старија, много ми прешло преко срца и главе, много ме је жртава коштало ово неколико година, односно ове две године како се не видесмо. Радила сам као пас, али сам морално много трпела.

(Ивану Мештровићу, 7. VII 1909)

(...) шестомесечно одсуство само у времену када се у Паризу налазе уметници и уметнички кругови, када се за изложбе припрема (...) Стога би ма какво обећање Господина министра да се за одсуство може употребити време пред школске ферије и школске ферије – било потпуно илузорно и немогуће. Уосталом, бивши господин министар Андрија Николић често је парадирало са оваквим обећањима, која после није одржавао, те је стекао име најнекултурнијег и најназаднијег министра, који је уопште на столици министарства просвете седео. Мени је обећао 1907. године годишње одсуство одобрити. Без обзира што бејаш ушла у једну Римску школу, у којој сам хтела да изучим технику фреско-сликања, добила сам место обећаног одобреног одсуства телеграм да се вратим на дужност у року од 15 дана. Оваква су била схватања о културном раду тадањег Господина министра (...) Надаојем, да ће Господин министар учинити што пре по молби, да не дођем на рскрсницу да напустим 15 година трудно стеченог савесног службовања, бар не донде док ми се положије не

регулише и године не уваже – да не зажалимо што нисмо својим рођењем бачени у време првог рада на културном развијању, за време наших неписмених вођа и владалаца.

(Министру просвете др Јовану Жујовићу, 12. VIII 1909)

Поздравите моје пријатељице све и реците им да сам изложила у Јесењем салону, оне знају јер сам им често спомињала да ми је то главни и важан циљ при бављењу овде у Паризу, то јест пробијања себи пута овде.

(Родитељима, ? X 1910)

Толико сам окупирана радом (...) рад на сликарству је тако неопредељено велики (...) Мада журим, не напредује се тако брзо како би желела, али ипак се измиче.

(Оцу, 22. XII 1910)

Мада сам ја била члан Медулића (...) ти си дозволио да ми жирира Марко Мурат, Бајаловић, Степа Тодоровић итд. рекли су за мене да сам »порнограф« а слике производ порнографије

(Ивану Мештровићу, 27. III 1911)

На све рецепције у Двору, код председника Републике, на соареу, матинеу у Општини париској, гала Оперу у суботу увече, бејаш позвата и, разуме се, узех учешћа. (...) Сем тога што су Французи према Краљу били нарочито обавезни и љубазни због његовог учешћа 1880. год. у рату с Немачком, још су и према нама били необично љубазни, према Србима, и дочекивали су нас као најодличније госте. У Јелисејској палати био је у салама Наполеоновим концерт у 10 сх. увече почет, а затим бифе где се точио шампањац и држао серкл. Ја сам се са нашим свима поздравила и министром и председником Општине, послаником Веснићем, његовом љубазном Госпом и са многим сјајним дамама које су севале у бриљантинским дијадемама и луксузним тоалетама, које се не даду замислити. До 12 сх и ½ се остало. Ми смо Срби после тога још остали у једној кафани где

Прва страна Надеждиного рукописа незавршене драме, 1903-1904.

Ђорђе Крстић, Коста Миличевић, Бора Стевановић и Надежда, 1907.

Са сестрама у Београду, око 1910.

Атеље у Паризу, 1910-1911.

Са својима, 1912.

Као ратна болничарка, Призрен, 1913.

смо разгледали и преприочавали своје утиске о дочеку и француској предусретљивости. То је било у четвртак увече. У петак изјутра је била рецепција код Краља у сјајним дворанама Наполеона I у министарству спољних послова. Краљ ме је питао малам ли још онако исто и јесам ли учинила успеха и пожелело ми га. По подне је био матине са концертним делом и закуском у Hotel de Ville – општини париској. То је дивна грађевина још у највећој сјајности с уметничким фрескама модерних сликара. Матине и закуска је трајала до 7 сх увече, а у суботу је била Гала представа у Опери. Ту је тек био Краљу спремљен дочек! На степеницама које су водиле од приземља до четвртог спрата, у ренесанс стилу, притиснуо фрак, даме у бриљантским крунама (контесе, маркизе, дипломатија итд. и моја маленкост са Светим Савом на прсима). Сав овај сјајни кортеж чекао је Краља и председника републике. Кад су се појавили Краљ са председницом Фалијеровицом на руци, музика је интонирала нашу химну. Не знам, али бејаш потресена у томе моменту, слушала сам нашу химну и узвике овога великог света VIVE LE ROI. Она сјајност под златним зрацима осветљења, она топлина поздрава, оно херојско, озбиљно и енергично држање Краљево, освојило је било све, могло се чути само похвала из лепих уста Госпа и Госпде Француза: Краљ је диван, Краљ је симпатичан. Истински потомак српских јунака. Овако су говорили и листови, овако су се и мени обраћали са свију страна. Опера је била сва искићена у белим кризантемама и плавим и црвеним каранфилима. Па и на мојој ложи у којој сам ја била са два француска пара, била је сва искићена у венцима, бејаш вам као ружа у чуну. Све смо добили бесплатно као гости. У суботу сам ја једина била још позвата на ручак – банкет пацифичког новинарског друштва које је основало »Унију за прав свију народности« у Свету. Нисам се била спремила да држим конференцију о Српском питању и Српским тежњама и стању нашег народа у потлаченим земљама Турске. Али изазвана и замољена да кажем неколико речи, бејаш принуђена да говорим. Извиних се у почетку говора да је мени као странкињи веома тешко да говорим на француском, који се никада тако добро не зна, па продужих. Са храброшћу којој

се и сама изненадах говорила сам равно ¾ сх, изнела сам отприлике све шта смо и колико смо постигли данас, како смо патили и стање народа српског у туђини. Имала сам сјајан аплауз. Не да су ми честитали на одушевљеном говору, захвалили ми се што сам их упознала са стварима потпуно новим за њих, но су ме умолили да напишем брошуру коју ће друштво о своме трошку издати. На банкету је било око 40 до 50 особа – научара, књижевника и 6 женскиња сем мене. Узели су ме за члана и известиоца по српском питању, чега сам се привремено примила, док не будем нашла погодније лице – човека који ће узети на се ову улогу. До 7 сх увече трајали су говори и извештај разних народа. Бејаш задовољна што сам ушла у ово друштво, поред кога ћу моћи себи много користити. – То вам је о овим свечаним данима париским – сад се опет ушло у тишину и рад, и хвала Богу. У недељу увече смо испратили Краља.

(Мајци, 22. XI 1911)

Толико да се чак и ти устручаваш да ме браниш, чак и као члана друштва коме си ти оснивач и представник и да покажеш и ти да ме ниси разумео. Но то ме учи да се ја данас немам на кога ослонити, па ни на пријатеља. (...)

Мене су омрзли и Ђока Јовановић и Мурат и Риста Вукановић са осталима што сам била очајни Југословен, што сам хтела пошто по то да преселим Ивана Мештровића са осталима у Србију, па цео успех који си ти у Србији имао коме ћу се довека радовати, они приписују мени – а ја се гордим и поносим њиме.

(Ивану Мештровићу, 3. IV 1912)

(...) испод куле Леке Капетана где се шеће Роксанда Ђевојка. (...) Природа је овде божанствена, целу сам Љуму прекрстарила на коњу, остало пешке.

(Породици, 10. XI 1912)

Драга Зоро, мили Рајо, Јело, мила децо. Необично велика брига која ме за вама мори, нагони ме да вам ево по пету пут пишем, све у нади да ћу од вас добити ма један одговор, па

до данас ево ни речи, сем што ми дође у чету један Јеврејин Алтарас, добровољни болничар, који ми рече да вас је видео пре шест дана у Крагујевцу.

Ми смо овде имали за првих шест дана надчовечанске маршеве из Срема чак на Јагодњу планину (Дрина северно запад Крупња), а овде четири дана такав надолазак рањеника (око 4.000) да ми се крв у мозгу поче усиравати. Борбе су биле ужасне и очајне и с наше стране а очајани отпор Аустријанаца доводио је наше до беснила. Па после шест дана успеха и напредовања преко Рожња, Милутиновог Гроба, Милетина Брда, газећи преко јаруга иувала и стрмина преплављених рањених наших и аустријских Срба и Словена, заустависмо се на Јагодње, на коти 915 Бранковац, према Мачковом Камену.

Борбе вођене на том положају биле су више но огорчене и очајне, борбе за истребљење. Сви командири чета, командири батаљона, водници, 5 команданата пукова, 5 потпуковника из деветог IV прекобројног, IV првог и другог позива и 64 официра из 18 пука изгинуло је и смртно рањено а војника је остало на половини из свију пукова. Има чета које су остале од 450 људи на 120. Рањеника као што рекох, имали смо 4000 и ја мишљах полудећу од јада и чуда. Имала сам кризу нервну тако да када су нам били донели 20 официра тешко рањених и ја их сместила у великом шатору, бејаш скамењена. А када отпочех да их појим, њихов јаук раздоби ми срце па падох крај једног од њих на колена са чашом чаја у чежњи да га појим, немогући да се савладам, отпочела сам очајно плакати, тако да су ме сиромаси они сами тешили, а један од њих милујући ме руком по рукаву, сам се гушио у сузама говорећи ми: »Храбро госпођице Надежда, даће Бог, истрајаћемо, победићемо, осветиће нас они тамо остадошек«. Кроз сузе јакнух: »Госпде, зар не видите, изгинусте сви. Боже, што казни овако нашу нацију«. Тренуци су били заиста страшни.

Како смо стигли поподне под Мачков Камен, нисмо четири дана ни легали нити могли што јести. Донеше нам прво Краљевића Ђорђа тешко рањеног, па затим једног по једног официра. На стотине војника. Ни један рат наш прошли не пружаше нам оволико јада и страхаота. (...) Али кад Мачков Камен

паде, ипак после свију напора наших, у руке Аустријанцима, и ми морадосмо се повући, а претила нам је опасност да нас све заробе, нарочито завојиште, јер смо били сувише близу њих, морали смо официре све што пре евакуисати за Пецку – Ваљево (...) Силних познаника овде испратих до вечне куће.

Мачков Камен је постао други Говедарник. Четврти прекобројни пук и девети пук остали су потпуно без официра и командира. Наш брат Влада сјајно се показао у овим борбама. Његов командант ми га је хвалио рекав ми: Можете се и ви и ми с њиме поносити. Рањен је и он лако у леву руку, он ће се свакако после неколико дана вратити у команду. Био је јуначан и храбар, хвале га сви.

Сада прихрањујемо и евакуишемо рањенике и купимо их по јаругама. Рана има ужасних све из дум-дум тако да се згражавамо. Аустријанци међу дум-дум чак и у митраљезе, а у пушке пола дум-дум а пола обичних метака, од 8 мм – много крупнијих метака од наших.

Ја издржавам умор прилично.

(Породици, 12. IX 1914)

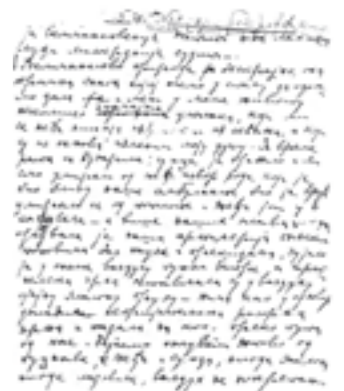
Пошаљите ми француске листове, молим вас, али чега новијег. Шаљем вам последње цветиће који су успели да се развију на овом позном јесењем сунцу (...) Ако ми пошаљете војника – послаћу Вам дивних јабука, румених као зраци сунчевог рађања – чувам неколико за Вас нарочито. Лепота ових јабука сећа ме оних дивних стихова Гундулићевих који се односе на лажи и привременост живота, сећате ли их се?

(Павлу Поповићу, ? IX 1914)

Има већ неколико дана како се налазим овде у Пецкој. Посла у болници доста. Њено уређење, чишћење с кречењем као да је мене чекало, мене или колеру, да не би ова друга дошла предузех радикално очишћавање од прљавштине. На место рада с кичицом морадох је заменити огромном четком од чекиње. У страху сам да ће проћи ови лепо дани а ја нећу стићи да изађем још на положаје ради снимања...

(Рихарду Јакопичу, ? IX 1914)

Писмо са бојишта, 1913.

Испред војне болнице у Ваљево, 1915.

Надежда слика Везиров мост,
1913.

Сада сам села после целе ноћи скупљања по разбојишту претеклих нескупљених рањеника после јучерашњег страшног крвавог окршаја; нисам ни хлеба јела, толико је било посла око тога, да сам скоро пала од умора; целе ноћи смо их доносили, превијали; дерала сам и своју болничку кецељу и кошуља је дошла на ред... Завоје је понестало а ране страшне зјапе. Тиче се живота; ту се не обазире ни на шта, само дај, превијај, заустављај крварење, запуши ране, разлокане, да се кроз сломијена ребра назире срца и плућа, а очи исколачене безумно од бола и страха пред смрћу (...) »Сестро, дај спаса, умрећу... мајко, мајко...« и тек се заустави дах, очи стаклене не затварају се, а душа је већ изишла, винула се можда у висину – где сви гледамо када се умре. Ево, ту су ми у чашици љубичице које стигох да освежим у чашици хладне воде; узбрала сам их на гробу браће Рибникара где сам залутала са пољском својом болницом; то су два див јунака, гробови су им један поред другог. У руци ми је чашица са

љубичицама да умирим своје пренапрегнуте живце и да заборавим часак на јауке и лелек самртних мука рањеника. Ено, један већ умре – не могах се савладати да гледам те муке, оставих га болничару – а ја сам му придржавала главу – стално му пада и котрља се на столу – врат му је пресечен до кичме и нема више ослонца – нити је свестан; превијен је, притегли смо некако али душа не може лако да искочи... још се држи за живот са оно неколико влакана што се зову вратне жиле – и побегох. Како бих радо све заборавила, све што преживљавам и бацила се на онај живот где не постоји ни јаук ни патња и горчина од живота, од разочарања... а на мах ми паде на памет »Осман«, Гундулићев лепи мисаони стих:

*Ах, чијем си се захвалила
Ташта људска охолости,
Све што више стереш крила
Све ћеш пак ниже пасти...*

(Породици, ? IX 1914)

УМЕСТО ПОГОВОРА

У недељу је после кратког боловања умрла Надежда Петровићева, наставница Више Женске школе, која је као добровољна болничарка радила у првој резервној болници у Ваљево. Покојница је са великим пожртвовањем обављала болничарску дужност за време сва три рата на бојном пољу у пољским болницама и дивизијским заводштима.

У бугарском рату прележала је трбушни тифус у Скопљу. Као академска сликарка узела је живог учешћа у југословенском покрету и приређивању југословенских изложба и конгреса у Београду, Софији и Загребу.

Она је била одушевљена Српкиња и једна од оснивачица Кола Србских Сестара. Слава јој! (...)

Пок. Надежда Петровићева доиста је одужила свој дуг народу и отаџбини, заслужила највећу захвалност нашу, стекла право на вечан помен међу нама, и дала доиста пример за угледање.

(Нишке Српске Новине, Српске Новине, бр. 82 и 84, Ниш, 6. и 8. IV 1915)

Музеј савремене уметности је, 1973, обележио стогодишњи јубилеј Надежде Петровић.

Народни музеј у Београду је, 1998, изложбом и каталогом под називом *Пут части и славе*, подсетио на стодвадесетпетогодишњицу рођења ове наше најзначајније уметнице и хероине.

Народни музеј Чачак

НАДЕЖДА ПЕТРОВИЋ

Избор слика из
Народног музеја у Београду

Чачак, 2007.

Изложбу приредили

Народни музеј – Београд

Народни музеј – Чачак

Издавач

Народни музеј - Чачак

За издавача

Делфина Рајић

Аутор изложбе и каталога

Љубица Миљковић

Фотографије

Вељко Илић

Марко Бојовић (*Споменик у Чачку,
рад Ивана Мештровића*)

Припрема дела за излагање

Иван Павић

Ликовно-графичко обликовање

Светлана Џида

Штампа

Графички центар - Чачак

Тираж

500

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

75.071.1:929 Петровић Н. (083.824)
75(497.11)''1898/1913''(083.824)

ПЕТРОВИЋ, Надежда

Надежда Петровић : избор слика из
Народног музеја у Београду : [Народни музеј,
Чачак, 2007.] / [аутор изложбе и каталога
Љубица Миљковић ; фотографије Вељко Илић,
Марко Бојовић]. - Чачак : Народни музеј,
2007 (Чачак : Графички центар). - 47 стр.
: репродукције ; 23 см. - (Изложбени
каталози / [Народни музеј, Чачак] ; 6)

Тираж 500. - Биографија: стр. 11-12.

ISBN 978-86-84067-17-5

1. Миљковић, Љубица 2. Народни музеј
(Београд)
а) Петровић, Надежда (1873-1915) - Слике -
Изложбени каталози
COBISS.SR-ID 142885388

НАРОДНИ МУЗЕЈ - ЧАЧАК
www.cacakmuzej.org.yu
e-mail: camuzej@sbb.co.yu

